

Досвід східноєвропейських країн в проведенні декомунізації історичної пам'яті.

Постановка проблеми. Тема яку ми розглянемо є досить актуальна тому що для успішного проведення декомунізації в Україні потрібно звернутися до досвіду країн, які у свій час пройшли цей етап. Станом на сьогоднішній день, в Україні є декілька проблем, які гальмують процес декомунізації, наприклад, значним аргументом для гальмування декомунізації слугує те, що зараз в Україні є багато важливіших питань, таких як війна, криза, бідність. Та важливо зазначити, що судячи з досвіду країн, де відбулася декомунізація рівень життя є значно вищим аніж там, де її ще не було. У країн, які провели декомунізацію одразу після скасування тоталітарного режиму рівень корупції значно нижчий, а економіка розвинута значно вище. Через те, що Україна не змогла оперативнo провести декомунізацію, серед її населення до сьогоднішніх днів залишилося відчуття ностальгії за радянським минулим. Найбільше ця проблема стосується таких областей як Крим, Луганськ, Донецьк.

Мета статті. Метою статті є дослідження досвіду східноєвропейських країн у сфері декомунізації історичної пам'яті.

Для висвітлення даної проблеми ставимо наступні завдання:

- Визначити причини та мету, що призвели до масової декомунізації в країнах Східної Європи .

Дослідити характерні риси декомунізації у східноєвропейських країнах.

Значення політики декомунізації та перспективи перейняття досвіду східноєвропейських країн.

Стан дослідження проблеми. Проблему досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як : Моріс Хальбвас, Т. Адорно, Ф. Йейтс, П. Нора, Я. Ассмана, П. Коннертона, Я. Грицак, Л. Зашкільняк, Ю. Шаповал, Ю. Зерній, А. Киридон, І. Гирич, В. Масненко, В. Артюх, О. Смоляр, О. Удод, Л. Нагорна, В. Артюх, А. Коник , Вятрович В .

Об'єктом даного дослідження є декомунізація західноєвропейських країн.

Предметом даного дослідження є досвід декомунізації західноєвропейських країн та можливість його використання в Україні.

Виклад матеріалу. В країнах Східної Європи процес декомунізації проходив одразу після повалення тоталітарного режиму, до країн які пройшли цей процес входять: Польща, Румунія, Угорщина, Хорватія, Чехія і Словаччина, Литва, Грузія, Молдова. Важливо зазначити, що у кожній з цих країн процес декомунізації проходив по-різному. Для прикладу візьмемо Чехословаччину, де цей процес не стали відтягувати, а вже в 1991 році ухвалили закон «Про час несвободи», який констатував жорстоке порушення усіх базових прав людини комуністичним режимом, який панував у Чехословаччині в період з 1948 до 1989 року. Комуністичний режим визнавався нелегітимним та злочинним, також поза законом опинилися і Комуністична партія, яка була визнана злочинною організацією. Також важливо зазначити, що після розпаду Чехословаччини, Чеська республіка ухвалила ще один закон «Про протиправність комуністичного режиму та про боротьбу з ним.»

Процес декомунізації Польщі також почався у 1991 році, коли Польський Сейм ухвалив закон «Про комбатантів та деяких осіб, які були жертвами репресій під час війни та у повоєнний час». Та все ж вважаю важливим зазначити, що процес декомунізації в Польщі триває дотепер, зовсім недавно польський уряд запровадив законопроект про глобальну декомунізацію, за яким найближчим часом ліквідують близько 500 споруд які прославляють комунізм.

У 1997 році парламентом Литви був ухвалений закон «Про правовий статус руху спротиву окупації» згідно з цим законом період з 1940 по 1990 роки кваліфікувався як період окупації країни і окупаційний режим, тобто радянський, визнавався нелегітимним. З 2008 року вся радянська та нациська символіка в країні є забороненою.

Причинами масової декомунізації східноєвропейських країн було багато, для прикладу можна зазначити

те, що за час комуністичного режиму економіка більшості країн була загнана в глухий кут і дедалі сильніше відставала від розвинутих країн Заходу. Зрозуміло, що така криза була притаманна лише країнам з тоталітарним режимом. Наступною причиною можна зазначити жорстоке та грубе порушення прав та свобод громадян, повне знецінення звичайної людини як індивіда та використання лише як дешевого знаряддя праці, придушувались такі поняття як інакомислення. Усі ці елементи слугували причиною для повної недовіри громадян чинному режиму. Влада це чудово розуміла, але окрім косметичних реформ, які не зачіпали суті самої системи, не робила нічого. Усі ці фактори слугували причиною для знищення тоталітарних режимів і заміни їх на демократичні. Метою декомунізації в західноєвропейських країнах було підняття національної самосвідомості громадян, висвітлення комуністичного режиму як такого, що порушує усі базові права людини. Також метою декомунізації було заборона усіх комуністичних партій та комуністичної символіки. Тобто взагалюмово повне засудження комуністичного режиму як такого.

Характерними рисами декомунізації у східноєвропейських країнах були висока політична самосвідомість громадян, ентузіазм та виявлення власної ініціативи. У деяких країнах влада не відіграла великої ролі у процесі декомунізації. У багатьох східноєвропейських країнах скидання пам'ятників проводилось силами громадських організацій, які також відіграли чималу роль у даному процесі. Ще однією характерною рисою можна вважати створення спеціальних інститутів відновлення національної пам'яті громадян. Оскільки політика комунізму передбачала в собі заміну національної пам'яті на штучно створену, потрібно було терміново відновлювати усвідомлення громадян про те, хто вони є насправді і про їхнє походження, що і було завданням новостворених інститутів. Також характерною для країн Східної Європи, на відміну, від України рисою є масова підтримка політики декомунізації.

Політика декомунізації східноєвропейських країн мала велике значення перш за все з ідеологічної точки зору, адже лише країна яка знає своє минуле, а громадяни чітко знають хто вони, може ставити перед собою цілі й впевнено йти до них. Не меншого значення така політика мала й з економічної точки зору, адже як я вже згадував раніше, країни які пройшли процес декомунізації значно покращили свою економіку, як показують дослідження, у таких країн ВВП на душу населення зріс у декілька разів. Кожна країна йшла своїм шляхом декомунізації, хтось радикальніше та швидше, хтось проливав кров, а хтось йшов до мети повільно, але впевнено. У кожного з цих шляхів були плюси і мінуси, але вони дали безцінний досвід, який Україна може перейняти для себе.

Висновок. Отже, у даній статі ми дослідили досвід східноєвропейських країн у сфері політики декомунізації. Спираючись на цей досвід, стає зрозуміло, що декомунізацію потрібно проводити не лише за рахунок знищення пам'ятників та перейменування вулиць. Це потрібно робити перш за все у свідомості людей. У більшості країн Східної Європи важливу роль відігравали громадські організації та звичайні люди. Як показують дослідження, лише 41% українців готові позбутися радянського минулого. Тобто, щоб провести декомунізацію як у Східній Європі, спершу потрібно провести її у всіх сферах суспільного життя, в освіті, в науці. Також як підказує нам досвід східних сусідів, потрібно це робити якнайшвидше, адже лише народ, який знає хто він, може знати чого він хоче. Перш за все нам потрібно усвідомити хто ми є насправді і звідки йде наше коріння. Лише тоді ми зможемо побудувати державу, про яку ми всі мріємо. Користуючись досвідом країн, які вже пройшли цей етап, ми можемо зробити це швидше і ефективніше, не повторюючи їхніх помилок.

Література

1. Артюх В. Децо про політику історичної пам'яті / В. Артюх [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravoslavyya.sumy.ua/readarticle.php?article_id=11.
2. Артюх В. Зміст поняття історична пам'ять на тлі укра-їнських реалій / В. Артюх [Електронний ресурс]. – Режим доступу : soippo.narod.ru/documents/konf/artuh.
3. Alexander Jeffery C. Core Solidarity, Ethnic Out-Groups and Social Differentiation / In: *Differentiation Theory and Social Change. Comparative and Historical Perspective*. Ed. by Jeffery

4. Вятрович В. Декомунізація і академічна дискусія пам'яті / В. Вятрович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://krytyka.com/ua/solutions/opinions/dekomunizatsiyai-kademychna-dyskusiya>

5. Зашкільняк Л. Історична пам'ять і соціальні функції історії у сучасному світі / Л. Зашкільняк // Україна – Європа – Світ : міжнародний збірник наукових праць. Серія «Історія, міжнародні відносини» / гол. ред. Л.М. Алексієвець. – Вип. 2. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 156–159.

6. Історична пам'ять як поле змагань за ідентичність : матеріали «круглого столу», 22 квіт. 2008 р. / за заг. ред. Ю. Зерній. – К. : НІСД, 2008. – 68 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>

7. Киридон А. Концепт «історична пам'ять»: варіативність дефініювання / А. Киридон // Україна – Європа – Світ : міжнародний збірник наукових праць. Серія «Історія, міжнародні відносини» / гол. ред. Л.М. Алексієвець. – Вип. 3 – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 112–116.

8. Коник А. «Історична пам'ять» та «політика пам'яті» в епоху медіакультури / А. Коник // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 32. – С. 158.

9. Нагорна Л.П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії / Л.П. Нагорна. – К. : ПіЕНДім І.Ф. Кураса НАН України, 2012. – 328 с.

10. Гончарук, Т. В. Ментально-філософські засади національного буття, їх детермінуючий вплив на суспільні процеси [Текст] / Т. В. Гончарук // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 44-71

11. Гончарук Т., Шумка М. Національно-культурна ідентичність як маркер модернізованого українського суспільства // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Збірник наукових праць. Книга 6. – Л.: УБС НБУ, 2013. – 722с. – С. 391-399.

12. Гурик, М. І. Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації. / М. І. Гурик // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик, М. Л. Шумка, В. Я. Томахів [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 90-113.

13. Гурик М. І. Декомунізація як шлях побудови україноцентристської моделі історичної пам'яті [Електронний ресурс] / М. І. Гурик // Актуальні проблеми філософії та соціології. - 2016. - Вип. 11. - С. 26-29.